

נושא העבודה

ירושה על פי דין

תאריך : ינואר 2017

העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר משפט עברי

ירושה על פי דין

מאת

מיכל אלמה

תוכן עניינים

הקדמה אישית.....3

מבוא.....4

פרק ראשון משפט עברי : 5-14

1.סדר הירושה-

א. מהו סדר הדין ?

ב. האם ניתן לשנות את הדין ?

ג. מה דינה של אישה בסדר הירושה? ומה הם החובות שלה?

2.דין בכור -

א. "אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק"

ב. בכור שנולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שניים, מדוע?

3.דין מתנה-

א. האם ניתן לתת צוואה בגדר "מתנה"?

פרק שני משפט ישראלי 15-19

1.סדר הירושה

2.דין בכור

3.דין מתנה

4.פסקי דין.

פרק שלישי סיום/השוואה בין המשפט העברי לישראלי..... 20-21

ביבליוגרפיה..... 22

הקדמה אישית :

סבא שלי נפטר ולפני מותו הוא נתן לאבא שלי את ביתו, אבא שלי קיבל את ירושתו לא
בדין ירושה, אלא בדין של 'מתנה מחיים'. חלוקה בין שני מושגים אלו עוררה את
סקרנותי, ולכן רציתי להעמיק בנושא על מנת להבין איך זה עובד מבחינה משפטית לכן
בחרתי בנושא הזה.

מבוא :

המילה ירושה הורחבה להעברת סכום / קניין / מטלטלין / תכשיטים וכו' שאדם צבר במשך כל חייו ובשעת מותו מוריש אותו לאדם כלשהו לכל אדם יש זכות לרשת כל עוד הקובע קובע זאת וכל עוד ההלכה והחוק מאפשרים זאת. רוב שיטות המשפט, ובכללן המשפט הישראלי, מכירות בתוקפה המשפטי של הצוואה, מתוך הכרה בצורך לכבד את רצון המת.

בהלכה, ירושה היא העברה מיידית של כל נכסי אדם שנפטר ליורשיו. על פי ההלכה, יורשיו של האדם הם בניו בעיקר במטלטליו ונדל"ן, ולבנותיו אין כל חלק בהם למרות זאת שהבנות אמנם לא יורשות, הן כן מקבלות זכויות מסוימות בהן, כדוגמת הוצאות חתונה במידת הצורך, לקבל קצבה של קיום בסיסי ועוד. רק אם אין לו בנים בנותיו הן היורשות. במקרה שאין לו צאצאים כלל, יורשים אותו קרוביו לפי סדר הקירבה, אשתו של האדם אינה יורשת אותו. אז אמנם היא לא יורשת במובן הרגיל, אבל כן יש לה זכויות מסוימות. ואילו הבעל כן יורש את אשתו.

חוק הירושה תשכ"ה-1965.

החוק הישראלי מכיר בשני דרכים של העברת ירושה לאחר הפטירה :

1. ירושה על פי צוואה – אם אדם נפטר והשאיר צוואה והוא היה בדעה צלולה מגישים בקשה למתו צו קיום הצוואה. בצוואה רשאי האדם לחלק את רכושו לפי רצונו והוא אף יכול לנשל את כל יורשיו החוקיים ולהעביר את רכושו לאדם זר.
2. ירושה על פי דין – אם אדם נפטר ולא השאיר צוואה, או שהייתה בעיה חוקית עם הצוואה, היורשים צריכים להגיש בקשה למתו צו הירושה ולאחר שבית המשפט מברר שאין צוואה שנכתבה שהיה האדם בחיים ניתן צו ירושה שקובע מי הם היורשים. בעבודה אני אתייחס לדרך השנייה "ירושה על פי דין".

פרק ראשון - משפט עברי :

1.סדר הירושה

א. מהו סדר הדין ?

סדר הירושה הוא התחום בדיני ירושה המסדיר את הקדימות החוקית לירושה שאינה ביטוי מפורש של רצון המנוח לחלוקת רכושו כי אם תיעדוף החוק ל"ברירת המחדל" של חלוקת הרכוש. חלוקה זו מבטאת בין היתר תפיסה חברתית ומשפחתית, המתעדפת את

סדר היורשים לפי קרבתם למנוח. כפי שנראה להלן, המשפט העברי והישראלי חלוקים בשאלה זו, לא רק בסדר היורשים, כי אם במצב המשפטי בו מצויים כמה יורשים מסוגים שונים במקביל. המשפט העברי יתעדף באופן אבסולוטי (לא יכולה להיות ירושה לבנים ולבנות ביחד), ואילו המשפט הישראלי יחלק בין כמה יורשים במקביל (כדוגמת ילדים ובני זוג).

במשפט העברי¹ (דברים כ"א, י"ז)² (רמב"ם, הלכות נחלות, ב', א') סדר הירושה הוא : "אמי שמת--יירשוהו בניו, והם קודמין לכול; והזכרים קודמין לנקבות, [ב] בכל מקום-- אין לנקבה עם הזכר, ירושה. אם אין לו בנים, יירשנו אביו; ואין האם יורשת את בניה, ודבר זה מפי הקבלה. [ג] וכל הקודם בנחלה, יוצאי ירכו קודמין".

הראשון לסדר הירושה הוא בן הזוג, ובמידה ואין בן זוג אז הילדים יורשים, ואם אין ילדים אז האבא של הנפטר ואם האבא אינו בחיים אז לאחד מקורבי המשפחה. רק נדגיש שקדימות בן הזוג הוא רק במקרה בו האישה נפטרת לפני הבעל, אבל אם הבעל נפטר לפני האישה, היא לא מקבלת את הירושה (אלא מקבלת את תמורת כתובתה מהנכסים).

ב. האם ניתן לשנות את הדין ?

מקור 1:

³לדעת הרמב"ן, כוחם של דיני הירושה שבתורה יפה לא רק לחלוקת הארץ ולירושת הארץ, שהרי נאמר בסיום פרשת בנות צלופחד: "והייתה לבני ישראל לחוקת משפט" (במדבר כ"ז, יא).

היינו, דיני הירושה הללו הם בבחינת הוראה נצחית. על כן, "סדר נחלות" חל בכל הזמנים, וכשמת אדם מישראל - בין יש לו נחלה בארץ ישראל בין אין לו נחלה בה - ירושתו עוברת ליורשיו לפי "סדר הנחלות" שבספר במדבר.

היסוד הרעיוני לסדר הירושה נתפרש במקורות בדרכים שונות.

בספר "מורה הנבוכים" (חלק ג, מ"ב) רואה הרמב"ם בסדר הירושה שבתורה מגמה מוסרית וסוציאלית מובהקת, ולפיה ניתנת הירושה דווקא לקרובי המוריש, כיוון שהם

¹ דברים (כ"א, י"ז)

² רמב"ם (הלכות נחלות, ב', א')

³ ואומר הרמב"ן: "וטעם 'והייתה לבני ישראל לחוקת משפט', שיהיה המשפט הזה לדורות, לא בנחלת הארץ עתה בלבד".

זכאים לה יותר מכל אדם אחר, ואלה דבריו :

"ועוד מדיני ממונות – הירושות, והיא מידה נעלה, כלומר שלא ימנע האדם טוב מן הזכאי לו, וכיון שהוא הולך למות, אל תהי עינו צרה ביורשו, ואל יפזר ממונו, אלא יניחנו ליותר זכאי מבני אדם בו, והוא הקרוב קרוב יותר, לשארו הקרוב אליו ממשפחתו". זאת אומרת שהאדם הכי זכאי לקבל את ירושתו של הנפטר הוא האדם הקרוב אליו .

בעל "ספר החינוך"⁴ (ספרד, המאה הי"ג) רואה בסדר הירושה ביטוי להמשכיות הנצחית של עם ישראל מאב לבנו במשך כל הדורות :

"ובהסתלק כוח המוריש מן הנכסים במותו, מיד נופלת עליהם זכות היורש, כעניין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ברוך הוא זה אחר זה מבלי הפסקה"⁵ (ספר החינוך, מצווה ת).

מדעות אלו משתמע שאין לראות בכללי הירושה ביטוי לרצונו המשוער של המוריש, כמקובל בשיטות המשפט בימינו .

אמנם מדברי הרב אברמסקי משתמע לכאורה שדיני הירושה משקפים את רצונו המשוער של המוריש, כמקובל בימינו :

סדר נחלות הכתוב בתורה מתאים אל שאיפת כל בני תמותה. בכלל האמור בירושה, "הקרוב קרוב קודם", מתבטא חפץ האדם שאחר מותו ישלוט בעמלו איש הקרוב לו ביותר, הקשור לו קשרי אהבה פנימית שבין בני המשפחה, אשר עין זר לא תבחנם ולא תבינם... דעתו של אדם קרובה יותר אל יוצאי חלציו ששמו נקרא עליהם, ובקומם תחתיו על נחלתו יש לו יד ושם בין החיים, ושמו קיים בישראל: הבן הממשיך את שלשלת היחס של משפחת אביו.

• לפי שנכתב לעיל דיני הירושה שנכתבו בתורה הם החוקה וכך תתבצע החלקת

הירושה לפי הסדר שנכתב בספר במדבר.

יש רעיון מאחורי סדר הירושה הזה :

1. מוסריות- נתינת הזכות של קרובי הנפטר לקבל את העיזבון לפי סדר הירושה.
2. המשכיות- השתלשלות של סדר חלוקת הירושה מאב לבן במשך דורות שלמים.

⁴ בעל "ספר החינוך" (ספרד, המאה הי"ג)

⁵ ("ספר החינוך, מצווה ת).

מין העולה מן המקורות אנו רואים שאין קשר לרצונו של המוריש בימינו, אך יש רעיון מוסתר שכן הדבר היחידי שהאדם שנפטר ירצה זה שהאדם הקרוב אליו יקבל, ינהל את עזבונו לא אדם זר .

מקור 2 :

⁶רואה הרמב"ם בסדר הירושה שבתורה מגמה מוסרית מובהקת, ולפיה ניתנת הירושה דווקא לקרובי המוריש, כיוון שהם זכאים לה יותר מכל אדם אחר, ואלה דבריו: ועוד מדיני ממונות - הירושות, והיא מידה נעלה, כלומר שלא ימנע האדם טוב מן הזכאי לו, וכיון שהוא הולך למות, אל תהי עינו צרה ביורשו, ואל יפזר ממונו, אלא יניחנו ליותר זכאי מבני אדם בו, והוא הקרוב קרוב יותר, לשארו הקרוב אליו ממשפחתו. ⁷בעל "ספר החינוך" (ספרד, המאה הי"ג) רואה בסדר הירושה ביטוי להמשכיות הנצחית של עם ישראל מאב לבנו במשך כל הדורות:

ובהסתלק כוח המוריש מן הנכסים במותו, מיד נופלת עליהם זכות היורש, כענין השתלשלות היצירות שרצה היוצר ברוך הוא זה אחר זה מבלי הפסק.

פסק ⁸הרמב"ם(רמב"ם, הלכות נחלות, פרק ו, הלכה א):

אין אדם יכול להוריש למי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור הירושה מן היורש אף-על-פי שזה ממון הוא, לפי שנאמר בפרשת נחלות: "והייתה לבני ישראל לחוקת משפט", לומר שחוקה זו לא תשתנה, ואין התנאי מועיל בה - "אין מתנים על מה שבתורה", כלומר שכל המושג תנאי הוא חידוש התורה, וכאשר אדם עושה תנאי בניגוד לכללי התורה - כגון שהתנה על מה שכתוב בתורה הרי זה כאילו לא אמר כלום. כאשר מדובר בתנאי ממוני, אדם יכול לשנות את דין התורה.

סייג זה שאי אפשר להתנות מדין ירושה, אבל אפשר לתת מתנה מחיים. כוחו יפה לסכל כל ניסיון להוריש למי שאינם זכאים לרשת על פי דין תורה על ידי כתיבת צוואה האמורה לחול בשעת הפטירה. בהתנגשות הסימולטנית בין דיני הירושה לבין החלת רצונו הפרטי של האדם בצוואתו, ידם של דיני הירושה על העליונה.

ג. מה דינה של אישה בסדר הירושה? ומה הם החובות שלה?

⁶ <http://daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=70>

⁷ בעל "ספר החינוך" (ספרד, המאה הי"ג)

⁸ משנה, בבא בתרא ח, ה. עמדה זו נקבעה גם בהלכה. ראה רמב"ם, הלכות נחלות, פרק ו, הלכה יא; שולחן ערוך, חו"מ, סימן רפב, סעיף ב.

מקור 1:

ספר במדבר פרק כז פסוק א-יא :

"וַתִּקְרַבְנָה בָּנוֹת צִלְפָּחַד, בְּן-חֹפֵר בֶּן-גִּלְעָד בֶּן-מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה... וַיֹּאמֶר יְהוָה, אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. זֶה כֹּן, בָּנוֹת צִלְפָּחַד דִּבְרַת--נָתַן וַתִּתֵּן לָהֶם אַחֲזַת נַחֲלָה, בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם; וְהִעֲבַרְתָּ אֶת-נַחֲלַת אֲבִיהֶן, לָהֶן. ח וְאֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תִּדְבָּר לֵאמֹר: אִישׁ כִּי-יָמוּת, וְבֵן אֵין לוֹ-- וְהִעֲבַרְתָּם אֶת-נַחֲלָתוֹ, לְבָתוֹ..."⁹

בנות צלופחד ביקשו ממשה את נחלת אביהן כי אין לאביהן בנים וה' קיבל את טענותיהם וציוה את משה לתת לבנות צלופחד את נחלת אביהן כי הן זכאיות לכך אם אין בנים. ומסיפור בנות צלופחד יצא חוק הלכתי שאם האב נפטר ואין בנים אז הנחלה עוברת לבנות.

ספר במדבר פרק ל"ו ¹⁰ : וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת, לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי-גִלְעָד בֶּן-מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה-- מִמִּשְׁפַּחַת, בְּנֵי יוֹסֵף; וַיִּדְבְּרוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה, וְלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים--רָאשֵׁי אָבוֹת, לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. ב וַיֹּאמְרוּ, אֶת-אֲדֹנֵי צָוָה יְהוָה, לָתֵת אֶת-הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל, לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל; וְאֲדֹנֵי, צָוָה בִּיהוָה, לָתֵת אֶת-נַחֲלַת צִלְפָּחַד אֲחֵינוּ, לְבָנֹתָיו. ג וְהָיוּ לְאָחִיד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל, לְנָשִׁים, וְנִגְרָעָה נַחֲלָתוֹ מִנַּחֲלַת אֲבֹתָיו, וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמַּטֵּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם; וּמִגֵּרַל נַחֲלָתוֹ, יִגְרָע...ט וְלֹא-תִסָּב נַחֲלָה מִמַּטֵּה, לְמַטֵּה אַחֵר: כִּי-אִישׁ, בְּנַחֲלָתוֹ, יִדְבָּקוּ, מִטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל...יג אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים, אֲשֶׁר צָוָה יְהוָה בְּיַד-מֹשֶׁה--אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בְּעֲרַבַת מוֹאָב, עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ.

עולה מן הפסוקים המצוטטים לעיל, כי אסור היה לאישה יורשת נחלה, בזמן חלוקת הארץ, להתחתן עם מישהו שאינו בן שבטה. השאלה העולה היא מה הסיבה שלאישה אסור להתחתן עם איש שהוא אינו משבטה ? ניתן הסביר זאת משום שזה פוגע בנחלה של השבט החלק של האישה בנחלה עובר לבעלה שאינו משבטה ואז השבט מפסיד מנחלתו ונחלתו נהיית מצומצמת .

2.דין בכור:

⁹ במדבר פרק כז פסוק א-יא
¹⁰ ספר במדבר פרק לו

במשפט העברי יש נקודה אחת בולטת, חריגה ומעניינת : דין הירושה הכפולה של הבכור. לבן הכור יש זכויות מיוחדות כבר בספר בראשית נאמר : "וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן בִּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי" - לפי דין תורה, הבכור נוטל פי שנים ממה שנוטל כל בן אחר. דוגמא : ליוסי ויעל יש שלושה ילדים , במקרה ויוסי נפטר (לאחר ניקוי זכויותיה של האישה), בירושה לפי הדין הבן הבכור אייל נוטל 2/4, הבן השני רועי נוטל 1/4 וגיל נוטל 1/4.

שעה שעפ"י הדין העברי בנותיו אשר מחזיקות את חלקן המגיע להן מכח הדין האזרחי נמצאות בחזקת גזלניות שהרי על פי הדין העברי הן מונעות את הנכסים האלו מידי אחיהן, שלהם מעניק הדין העברי את כל הירושה. אותו הדבר יהיה לענין "פי שניים" של בכור. על פי הדין העברי בכור מקבל חלק כפול בירושת אביו. לכן, בהעדר הוראה המקובלת על הדין העברי, אין אפשרות למנוע מהבכור את חלקו הכפול.

אף אם ימנעו מהבכור את החלק הכפול באמצעות הדין האזרחי, הרי על פי הדין העברי המחזיקים בחלקו של הבכור הינם מחזיקים בנכסים בדרך של גזל. על פי הדין העברי אסור לשנות את סדר הירושה הקבוע על פי הדין העברי. לפיכך, כאשר אדם מצווה בצוואתו להוריש חלק מעיזבונו לאשתו או לבתו הרי הוא משנה את סדר הירושה הקבועה על פי הדין העברי, פעולה האסורה על פי הדין העברי.

דברים פרק כ"א פס ט"ו¹¹ :

טו כִּי-תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאֶחָת אֶהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה, וַיִּלְדוּ-לוֹ בָּנִים, הָאֶהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה; וְהָיָה הַבֶּן הַבְּכֹר, לְשִׁנְיָאָה. טז וְהָיָה, בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת-בְּנָיו, אֶת אֲשֶׁר-יִהְיֶה, לוֹ-- לֹא יוּכַל, לְבַכֵּר אֶת-בֶּן-הָאֶהוּבָה, עַל-פְּנֵי בֶן-הַשְּׁנוּאָה, הַבְּכֹר. יז כִּי אֶת-הַבְּכֹר בֶּן-הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר, לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם, בְּכָל אֲשֶׁר-יִמְצָא, לוֹ : כִּי-הוּא רְאשִׁית אָנֹכִי, לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה. הפסוקים מתארים לנו סיטואציה שבה יש לאיש שני ילדים משני נשים ילד אחד מאישה שהוא שונא והילד השני מאישה שהוא אוהב. בן השנואה הוא הבכור גם אם האיש חפץ לתת לבן האהובה את הבכורה הוא אינו יכול משום שכן השנואה הוא הבכור וכך נקבע

¹¹ דברים פרק כ"א, פס ט"ו.

שהבן הבכור יורש פי שניים ולא הבן הצעיר, הבכורה ניתנת למי שמגיע לו בלי קשר לאהבתו לאישה.

מקור 1: "אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק"

"אין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק", כלומר נכסים שלא היו בידי האב, למרות שהיו עתידים להיות, הבן הבכור לא יורש פי שנים באותם נכסים, אם לא היו מוחזקים למעשה בידי האב.

רבי יהודה הנשיא וחכמים¹² (תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף קכ"ד, עמוד א') נחלקו בעניין אותם הנכסים: דעת חכמים - כל נכס שלא היה קיים במציאות בשעת המיתה, למשל פירות שצמחו לאחר זמן, אין הבכור מקבל פי שנים בהם, ולפי רבי יהודה הנשיא יש לחלק בין נכסים שהיו קיימים בשעת המיתה והושבחו מעליהם לבין נכסים שבאו מחמת השקעה מחודשת. מין המחלוקת עולה כי אם בזמן הפטירה הנכסים היו קיימים אז כן הבכור יורש פי שניים אבל אם הם לא היו קיימים בעת פטירת האב אלא אמורים לבוא לקיום לאחר הפטירה אז הבן הבכור לא מקבל פי שניים.

מקור 2¹³:

בכור שנולד לאחר מיתת אביו אינו נוטל פי שניים, מדוע?

"יכיר" אמר רחמנא, והא ליתא דיכיר" (קמב).

הגמרא מביאה את הפסוק "כי את הבכר בן השנואה יכיר, לתת לו פי שנים"¹⁴ (דברים כ"א, יז).

מהמילה "יכיר" לומדים שהכרת הבן הוא תנאי חשוב, נחוץ להגדרתו של בכור. בכור שאביו לא הספיק להכירו לפני שנפטר, אינו נוטל פי שניים. לפי האמור, בכור שנולד רק לאחר פטירת אביו, לא הספיק מעולם לתפקד כבכור. כיוון שהגדרת בכור לעניין ירושה אינה ביולוגית אלא סוציולוגית, מי שלא תיפקד כבכור בפועל בחיי אביו מעוקל מדיני ירושת בכור. כמו כן אם הבן נולד כשאביו גוסס אינו נוטל פי שניים.

¹² (תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף קכ"ד, עמוד א')

¹³ ירושת בכור, חיים נבון, עלון שבות 160 http://asif.co.il/?wpfb_dl=1279

¹⁴ (דברים כ"א, יז).

כפי שנאמר לעיל שבכור ביולוגי, שלא תיפקד כבכור בחיי אביו, אינו מקבל חלק בכורה. ישנו גם מקרה הפוך : אדם שאינו בכור ביולוגי, אך תיפקד כבכור בחיי אביו. דוגמה כזו נמצאת במקרה שנולדו כמה נפלים, כגון תינוקות שנולדו אחרי שמונה חודשי עיבור ונפטרו, ואחריהם נולד ילד בריא. כיוון שהבנים הראשונים לא תיפקדו מעולם כחלק מהמשפחה, הילד הבריא תיפקד כבכור מבחינה סוציולוגית, אף שאינו הבכור מבחינה ביולוגית. ואכן, הגמרא קובעת שבמקרה כזה הילד הבריא מקבל חלק בכורה. לפי הדברים הנ"ל ניתן להסיק שאפשר לעקוף את דין בכור כי נטילת הבן הבכור פי שניים מנכסי אביו תלויים בהכרת האב בבנו כבכור, כתפקודו בתור בכור, קבלתו של הבן הבכור פי שניים מירושת אביו טובבים סביב הגדרה סוציולוגית ולא ביולוגית.

3.3 דין מתנה :

האם ניתן לתת צוואה בגדר "מתנה" ?

עפ"י הדין העברי, אין לאדם כל כוח להעביר נכסיו לאחר מותו לאדם אחר, ברגע שהאדם נפטר כל נכסיו עוברים אוטומטית ליורשיו ואינם ברשותו יותר. אך אם רוצה לתת לאדם צוואה בעודו בחיים יכול לתת מתנה - "מתנה גמורה מהיום ולאחר מיתת המנוח, וכל זה בתנאי שלא יחזור בו המוריש מאותה מתנה". כלומר, המוריש נותן מתנה "מחיים", בחייו, ולא לאחר מות, כל עוד הוא לא חוזר בו מהמתנה.

ספר בראשית(כה , א'- ו')¹⁵ :

"א וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה, וַשְׁמָה קְטוּרָה. ב וַתֵּלֶד לוֹ, אֶת-זְמֶרַן וְאֶת-יֶקְשָׁן, וְאֶת-מֶדֶן, וְאֶת-מֶדְיָן--וְאֶת-יֶשְׁבָּק, וְאֶת-שׁוּחַ. ג וַיִּקְשֹׁן לֵד, אֶת-שָׁבָא וְאֶת-דָּדָן; וַבְּנֵי דָדָן, הָיוּ אֲשׁוּרִים וַלְטוּשִׁים וְלֶאֱמִים. ד וַבְּנֵי מֶדְיָן, עֵיפָה וְעֶפְרָ וְחֹנֶדֶד, וְאַבְדֵּעַ, וְאַלְדֵּעָה; כָּל-אֵלֶּה, בְּנֵי קְטוּרָה. ה וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ, לְיִצְחָק. ו וַלְבָנֵי הַפִּילִגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם, נָתַן אַבְרָהָם מִתְּנָת; וַיִּשְׁלַחם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ, בְּעוֹדְנוֹ חַי, קְדָמָה, אֶל-אָרֶץ קְדָם." בפסוקים אלו מסופר על כך שאברהם נתן ליצחק את כל הונו ולשאר בניו נתן מתנה בעודו בחיים.

מפסוקים אלו עולה השאלה האם אדם אחד יכול לרשת את כל הון לבנו ואת שאר בניו לנשל אך להעניק להם מתנה ?

¹⁵ ספר בראשית(כה , א'- ו'):

מפסוקים אלו עולה כי דבר זה אפשרי כי זאת בחירתו של האדם למרות שיש להם זכויות בתור ילדיו יכול האדם לפצותם בעודו בחיים וזה נקרא "מתנה מחיים". כפי שעשה אברהם אבינו ז"ל.

מקור 1 :

הרמב"ם פרק י"ב הלכה ו' ¹⁶ :

"כתב בין בהתחלה בין באמצע בין בסוף משום מתנה אף על פי שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף דבריו קיימין, כיצד תנתן שדה פלוני לפלוני בני ויירשנה, או שאמר יירשנה ותנתן לו ויירשנה, או יירשנה ותנתן לו, הואיל ויש שם לשון מתנה אע"פ שהזכיר לשון ירושה בתחלה ובסוף דבריו קיימין, וכן אם היו שלש שדות לשלשה יורשין ואמר יירש פלוני שדה פלונית ותנתן לפלוני שדה פלונית ויירש פלוני שדה פלונית קנו, אע"פ שזה שאמר לו בלשון ירושה אינו זה שאמר לו בלשון מתנה, והוא שלא ישהה בין אמירה לאמירה כדי דבור, אבל אם שהה צריך שיהא לשון המתנה מעורב בשלשתן". כלומר צריך לומר באופן מפורש שהמוריש את המתנה נותן אותה בגדר "מתנה בחיים" ולא כירושה.

יש הבדל מהותי בין צוואה לבין מתנה ובנוסף גם יתרונות :

מתן ליורשים את הרכוש במתנה כאשר המוריש עוד חי ויכול לשלוט בצורה מוחלטת בנעשה, או להסדיר את העברת הרכוש והירושה באמצעות צוואה. חלוקת הירושה בחיים יכולה למנוע סכסוכים בהמשך הדרך בייחוד כשמדובר במורשים שצברו נכסים והון רבים בשנות חייהם, או בבעלי עסקים המעבירים את השליטה בעסקיהם לילדים. מבלי שידאגו להסדר בחייהם או לאחר מותם באמצעות צוואה, כל אחד מהיורשים יוכל לדרוש לפרק את העסק על ידי פירוק השיתוף, מה שיכול לגרום לקריסת החברה ולפירוקה, ומנגד נתינת מתנות בחיים עלולות גם ליצור סכסוכים (סטיה מהסטטוס קוו, דבר שיכול לגרום לריב בין היורשים ובינם לבין האב). חשוב לזכור כי ברגע שהנכסים מועברים במתנה לצאצאים בעוד המוריש בחיים, אין דרך חזרה והוא לא יוכל להתחרט או לשנות את החלטתו. לעומת זאת, לאדם שעורך צוואה יש את הזכות לשנות ולתקן אותה ככל שיחפוץ וללא הגבלה.

¹⁶ הרמב"ם (פרק י"ב הלכה ו')

מקור 2 :

הרמב"ם הלכה ז' : 17

"כיצד אם היה לשון המתנה באמצע יאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלוני ופלוני שנתתם להן במתנה ויירשום, ואם היה לשון המתנה בהתחלה יאמר תנתן שדה פלוני ופלוני לפלוני ופלוני ויירשום, ואם היה לשון המתנה בסוף יאמר יירש פלוני ופלוני (ופלוני) שדה פלוני ופלוני (ופלוני) שנתתם להן במתנה. "ואמר לנו הנותן כתובו בשוקא וחתמו בפרהסיא". כלומר, מתנה שניתנה בהיחבא, אם החזיק בה המקבל, והנותן לא מחה בו, אומרים שלא התכוון למתנה בהיחבא. עולה מכאן שהמתנה צריכה להינתן בגלוי ובפרסום, כי מתנה חבויה בטלה.

מקור 3 שולחן ערוך (סעיף ו'): 18

הנותן מתנה ע"מ להחזיר, בין מיד בין לזמן קצוב או כל ימי חיי הנותן או כל ימי חיי המקבל, זו מתנה לזמן הקצוב, בין בקרקע בין במטלטלין, ואוכל הפירות עד אותו הזמן; והוא צריך להחזיר לנותן בזמן הקצוב, אבל אם אינו מחזיר, התבטלה המתנה וחוזרת לידי הנותן.

ישנם תנאים לתוקפה של צוואה-מתנה זו תלויים במצב בריאות המצווה בשעת נתינתה :

אם ניתנה כשהוא בריא: אם מעניק מתנה צריך שיהיו לפי הכללים הנוקשים של "דין מתנה מחיים", אם לא יבצע לפי הכללים אין תוקף ל"מתנה". אדם נחשב "בריא" גם אם הוא חולה או שיש לו מום כלשהו, ובלבד שאינו רואה את פני המוות. -הרמב"ם כתב: הסומא או הפסח, או הגידים או החושש בראשו, או בעינו או בידו, או ברגלו וכיוצא בהן - הרי הוא כבריא לכל דבריו, במקחו או בממכרו ומתנותיו. ואם ניתנה כשהוא חולה ורואה את פני המוות: צריך לשמוע את דבריו בהקשבה מלאה על מנת שיהיה מתן "דין מתנה מחיים" לפי כוונת המצווה.

- עוד נקודה לגבי מתנה האומרת שאומרת שהזכות האישית מוקנית למנוח בלבד ואינה עוברת לאחר מותו ליורשיו ואין הם רשאים לחזור בהם מן המתנה במקומו.

דוגמא למקרה: התחייבות לתת מתנה מול הוראת ביטולה בצוואה

¹⁷ הרמב"ם הלכה ז'

¹⁸ שולחן ערוך (סעיף ו'):

בדין של בתי הדין הרבניים פלונית נגד אלמונית, דן בסוגיה - מתי התחייבות לתת מתנה גוברת על הוראות צוואה. במקרה הנדון, דובר בצוואה שנערכה על ידי מנוח, ולפיה היורשת של עיזבונו, הנה הידועה בציבור שלו והיא, העבירה את הזכויות במקרקעין בראשון לציון אשר היו בבעלותו, על שמה, מכוח צו קיום הצוואה. בתו של המנוח מנישואיו הקודמים, הגישה תביעה לקבלת סעד הצהרתי, המבטל את הרישום במקרקעין על שם הידועה בציבור וכל העיזבון של המנוח ניתנה לה(ישנה התחייבות מהמנוח, לתת לה את המקרקעין במתנה). ולכן לפי זה בית המשפט, לאחר שבחן את הראיות והמסמכים, יציין כי התחייבות המנוח לתת את המקרקעין במתנה לבתו, הנה תקפה על פי חוק המתנה והזכות לחזור מההתחייבות, זוהי זכות אישית המוקנית למנוח בלבד ואינה עוברת לאחר מותו ליורשיו והם אינם רשאים לחזור בהם מן המתנה במקומו.

בית המשפט יקבע, כי הצוואה נערכה כשנה לאחר עריכת מסמכי המתנה ובה, טרח המנוח והחליט שאת כל נכסי המקרקעין אותם הוא מוריש לידועה בציבור, לרבות דירת מגורים בפתח תקווה ומשק בכפר גנות ואולם, לא אזכר כלל, את הזכויות במקרקעין בראשון לציון, אותם התחייב לתת במתנה לבתו ולכן אין לראות בצוואה כל הוראת ביטול מפורשת של ההתחייבות ליתן מתנה.

בית המשפט יוסיף, כי גם לו הייתה בצוואה הוראת ביטול מפורשת של ההתחייבות לתת מתנה, הרי שזה אינו ביטול כדין, משום שלא הייתה קליטה של הביטול אצל מקבלת המתנה והיא כלל לא הייתה מודעת לכך. לגופו של עניין, ינתן בית המשפט סעד הצהרתי המורה על ביטול רישום הזכויות במקרקעין על שם הידועה בציבור והעברתם לתובעת.

פרק 2-משפט ישראלי:

1. סדר ירושה -

היורשים על פי המשפט הישראלי ככתוב בחוק הירושה, תשכ"ה-1965 (סעיף 2) היורשים הם יורשים על פי דין או זוכים על פי צוואה; הירושה היא על פי דין זולת במידה שהיא על פי צוואה.

¹⁹היורשים הם: הבן זוג, ילדים, ילדים של הילדים (נכדים של הזוג), הורים והורי הורים, אחים של הנפטר.

כשאין צוואה יורשים באופן הבא ²⁰:

• אם לאישה יש בן זוג או להיפך ויש גם ילדים חצי מהרכוש עובר לאישה או לבעל והילדים מתחלקים שווה בשווה בצוואה. ²¹

• אם אחד מבין בני הזוג נפטר ואין ילדים אז כל הרכוש עובר לבן הזוג (גם אם לנפטר יש הורים ואחים). ²²

• אם יש מצב ששני ההורים מתו אז הילדים מתחלקים שווה בשווה בניהם בכל הרכוש.

• לאישה וילדים יש תמיד קדימות להורים ואחים, ולכן אם אין אישה ואין ילדים אז הירושה מתחלקת שווה בשווה בין ההורים לאחים. ²³

• אם אין הורים ואין אחים אז הירושה עוברת להורי הורים של הנפטר (לסבים) וילדים של האחים (אחיינים של הנפטר).

באין יורש לפי הסעיפים 10 עד 16, תירש המדינה כירשת על פי דין. ²⁴

מה שירשה המדינה לפי סעיף זה ישמש למטרות חינוך, מדע, בריאות וסעד, אולם רשאי שר האוצר להעניק מנכסי העיזבון או לשלם, בתחום שווים של נכסי העיזבון שהגיעו לידי המדינה אחרי סילוק חובות העיזבון, תשלום חד-פעמי או תשלומים חוזרים. ²⁵

אין חשיבות כיום לשאלה אם הקרוב נולד במסגרת הנישואין הנוכחיים של המוריש או במסגרת נישואין בכלל, כך שגם ממזר יורש, ילד מאומץ זכאי לרשת לפי ²⁶ירושה מכוח אימוץ: "מי שאומץ כדין יורש את מאמצו כאילו היה ילדו, וכן יורשים את המאמץ צאצאי המאומץ; המאמץ יורש את המאומץ כאילו היה הורהו".

ב. האם ניתן לשנות את הדין ?

כן, ניתן לכתוב צוואה ולשנות את הדין.

¹⁹ סעיף 10(1) לחוק הירושה

²⁰ סעיף 10(2) לחוק הירושה

²¹ סעיף 11(א) לחוק הירושה

²² סעיף 11(ב) לחוק הירושה

²³ סעיף 12 לחוק הירושה

²⁴ סעיף 17(א) לחוק הירושה

²⁵ סעיף 17(ב) לחוק הירושה

²⁶ ילד מאומץ זכאי לרשת לפי ירושה מכוח אימוץ (תיקון מס' 13) תשע"ב-2012 סעיף 16. (א).

ג. מה דינה של אישה בסדר הירושה? ומה הם החובות שלה?

במשפט הישראלי דינה של אישה בסדר הירושה הוא כמו הבעל והינה זכאית לאותן זכויות כמו הבעל בעת פטירת אישתו אין הבדלים בניהם במשפט הישראלי. כפי שכתוב²⁷ בחוק שוויון זכויות האישה, התשי"א-1951[1] חוק זה מטרתו "לקבוע עקרונות להבטחת שוויון מלא בין האישה לבין האיש, ברוח העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל".

2. דין בכור -

איך היורשים יכולים לבחור את דרך הירושה, מה הדין שיכול אם יבחרו בדין תורה? אם בית הדין ירצה לפסוק על פי דין תורה, יהיה צורך בחתימה של הבת שהיא מוותרת על הזכויות שהחוק מעניק לה, והיא מסכימה לחלוקה על פי דין תורה וגם, יהיה צורך שהבנים, המוותרים על חלק מירושתם בשביל הבת, יבצעו פעולה המקנה את החלק שוויתרו עליו לטובת הבנות. זאת בגלל חוק המדינה הדורש הסכמת הצדדים כדי לדון על פי דין תורה.²⁸ המצב כיום הוא, שחוק המדינה עומד מול דיני הירושה, וקודם לו מנקודת מבט של ביצוע הירושה בבית המשפט. בית הדין אינו יכול לדון על פי דין תורה אלא בהסכמה של הצדדים, ובאישורם בכתב. מצב זה גורם לכך שהבנות יכולות לסרב לחתום על ויתור בחלקן ברכוש על פי החוק, ואז בית הדין אינו מסוגל לחלק את הירושה לפי ההלכה. הדבר גורר אחריו מריבות בתוך המשפחה, דבר שהוא עצמו מגונה. כאשר אדם אינו כותב צוואה, ובאים ילדיו לקבל צו ירושה, הרי שעל פי הדין האזרחי יקבלו בניו ובנותיו שווה בשווה כפי שקובע הדין האזרחי בשונה מהמשפט העברי במשפט הישראלי בכור נחשב כאחד מהילדים אין לו פריבילגיה. כל הילדים מתחלקים בירושה שווה בשווה אין תוספת לילד הבכור. ולפי שנקבע בחוק הירושה אין חלים כל הזכויות, תוספות, דינים שנכתבו בתורה על הבכור אלא אם כן היורשים בוחרים ללכת לפי דין תורה ואז שם כן מתקיימים כל ההלכות של בכור לפי חוק הירושה שיפוט בתי-דין דתיים (תיקון: תשמ"א, תשנ"ח) סעיף 155(א) על אף האמור בסעיפים 66(א) ו-151 מוסמך בית הדין הדתי שהיה לו שיפוט בענייני המעמד

²⁷ בחוק שוויון זכויות האישה, התשי"א-1951[1].
²⁸ סעיף 13 (ב) לחוק יחסי ממון.

האישי של המוריש, לתת צו-ירושה וצו-קיום-צוואה ולקבוע זכויות למזונות מן העיזבון, אם כל הצדדים הנוגעים בדבר לפי חוק זה הביעו בכתב הסכמתם לכך.

3. דין מתנה בחיים -

עפ"י הדין האזרחי החל בישראל אין משמעות ב"מתנה מחיים". זאת אומרת, אם אדם מעביר בעלות בנכס בעודו בחיים אך ההעברה הסופית מתבצעת בפועל לאחר מותו, אין תוקף חוקי לעסקה כזו. הדרך היחידה להעביר נכסים כתוצאה ממוות על פי הדין האזרחי היא באמצעות צוואה. במקרה ואדם נותן מתנה לאחר מיתה יסתכלו על המתנה כאילו הועברה על פי דיני הצוואה ויבחנו את המתנה אך ורק בהתאם לכל תנאי הצוואה ואם הם מתקיימים בשטר המתנה, במידה ואינם מתקיימים, לא יקיימו את הצוואה. יש להימנע, לפיכך, להסתמך על מנגנון של "מתנה מחיים" שכן הוא מהווה פתרון שאינו גורף והוא חלקי בלבד.

אומנם ניתן להשתמש בדין מתנה בחיים גם במשפט הישראלי אך כולל בתוכו תנאים שצריך קיים בעשיית דין מתנה בחיים "עסקאות בירושה עתידה לפי חוק הירושה סעיף 8 (א) הסכם בדבר ירושתו של אדם וויתור על ירושתו שנעשו בחייו של אותו אדם – בטלים. (ב) מתנה שאדם נותן על מנת שתוקנה למקבל רק לאחר מותו של הנותן, אינה בת-תוקף אלא אם נעשתה בצוואה לפי הוראות חוק זה.

אם מדובר בהתחייבות, יש לערוך מסמך בכתב שייתן להעברת המתנה תוקף משפטי. במקרה כזה מי שנתן את המתנה יוכל להתחרט כל עוד הדבר לא משנה לרעה את מצבו של המקבל, ורק אם יש לחרטה הצדקה.

דוגמא למתנה שיש בה תנאים:

בעודו בחיים נתן מתנת ערך רב לאדם אחד וזו מפחיתה את סה"כ העיזבון של שאר היורשים.

המתנה יכולה להתבצע באמצעות הבטחה לנתינתה, העברה פיזית של רכוש, חתימה על הסכם, רישום זכויות במרשם המקרקעין ("טאבו").

איך מבטלים מתנה כזו? קיימות מספר דרכים לעשות כן, המבוססים על חוקי החוזים, חוקי הנאמנות והשליחות, חוק המתנה עוד.

ישנם טענות שניתן לטעון לגבי ביטול המתנה כמו : א. מתנה שהוענקה לאדם לאחר פטירתו של הנותן, דינה כבטלה, וזאת כי אסור לערוך הסכמים בירושה עתידית שלא באמצעות צוואה. לדוגמא, אם אדם נתן למקבל דירה, אך אותו מקבל אינו יכול לנהוג בדירה מתנהג כבעלים עד לפטירת המוריש, הרי שדין המתנה כבטלה.

ב. המתנה ניתנה בעקבות התנהלות בחוסר תום לב של המקבל, או טעות של הנותן, הופעלו כלפי הנותן איומים, עושק וכו'.

ב. המתנה כלל לא הייתה מתנה, אלא דרך להבריח נכסים מפני צדדים שלישיים (רשויות המס), והרכוש שניתן נותר שייך למעשה לנותן כל העת. מצב זה נקרא חוזה למראית עין(סעיף 13 לחוק החוזים "חוזה למראית עין"- במצב בו ש שני צדדים המסכימים כלפי חוץ על הסדר משפטי מסוים, בזמן שכוונתם האמיתית שונה).

סיכום פסק דין בעניין מתנה האב תובע את בנו בעיזבון הורי האב :

בדיון טען התובע שהוא קיבל מהוריו את כל עיזבונם. ולאחר מותם הפך כבעלים היחיד על עיזבון הוריו. התובע יצא לגמלאות, לכן התיר לבנו (הנתבע) לנהל עבורו את שתי הדירות המצויות בנכס. אך לפי טענת התובע הבן הפך אותם לשלו בנוסף טען שבהתחלה היחסים ביניהם היו יפים מאוד וחשב בבוא היום לתת לבנו את הנכס (בדין מתנה) ללא תמורה, אך יום אחד חלה תפנית בהתנהגות הבן כלפי אביו החל הבן להתנהג בצורה בוטה ומחפירה כלפי אביו. ולכן התובע טוען שהוא זכאי לחזור מהתחייבותו במתנה שנתן לבנו. הנתבע להגנתו מוחה בטענות אביו כלפיו ומביא הוכחות שהוא טיפח את הנכס במו ידיו לאחר שהועברו לידיו, השקיע כספים רבים וכעת גר עם אשתו וילדיו באחד מהנכסים, ובנוסף הנתבע (בנו) העביר לאביו סכום מסוים וטען נגד אביו שהוא האלים והבוטה גם כלפי חוץ. בפסק הדין נקבע : שהתובע אינו יכול לבקש לביטול הסכם המתנה עקב אי חוקיות או עקב היות ההסכם בין הצדדים הסכם למראית עין, התביעה נדחתה התובע יישא בהוצאות הנתבע שכר טרחת עורך דין בסך 25,000.

סיכום פסק הדין:

בדיון התדיינו השופטים בבת הדין הרבני האזורי בעניין הגירושים.

העותרת טוענת שמגיעה לה את חלקה בנכסים המשותפים, אך הנתבע מנגד טוען שהיא בגדה בו ולכן אין צורך באיזון חלוקת הנכסים שהם צברו במשותף במשך חייהם המשותפים. העותרת השיבה שהיא בגדה בו מנסיבות מיוחדות .

ב-2/1/2008 בית המשפט העליון פסק (מפי השופטת מ' נאור) :

הכלל בחוק יחסי ממון הוא איזון שווה בין בני הזוג בנכסיהם המשותפים. יצאה מכלל זה תיעשה רק בנסיבות מיוחדות (לפי סעיף 8-המאפשר גמישות רבה ולכן הרכוש שנצבר במשך חייהם המשותפים של בני הזוג מצוי בבעלותם המשותפת של בני הזוג.

פרק 3 – סיכום/השוואה בין המשפט העברי לישראלי :

המשפט הישראלי והמשפט העברי שנויים במחלוקת אך רוב המשפט הישראלי נשען על המשפט העברי בתחומי דיני היישות במרבית המקרים [לדוגמה, כשבוחרים לדון לפי דין תורה] אך במקרה שלנו (דיו ירושה) אין הדבר בא לידי ביטוי.

להלן כמה השוואות בין שני המשפטים :

בנושא 1. סדר חלוקת הירושה :

המשפט הישראלי פועל לפי חוקי הדמוקרטיה שדוגלת בערך השוויון – שהירושה תתחלק בין הילדים באופן שווה ללא הבדל מין האדם. ואילו במשפט העברי הירושה תתחלק לפי דין תורה בנים ירשו נכסים (קרקע, מטלטלין) ואילו בנות יקבלו מזונות ודיוור. ובנוסף במשפט הישראלי החלוקה בעת פטירת הבן זוג, הבן זוג השני ירש אותו ללא הבדל מין, אולם הבעל במשפט העברי ירש את כל ירושת האישה ואילו האישה אינה יורשת כלום מהבעל חוץ מכתובה ומזונות האישה. יתרה מזאת במשפט העברי ישנו יחס שונה בין בנים לבנות, בכור לצעירים ובעל לאישה. הפער נובע מכך שהעיקרון המנחה במשפט הישראלי הוא השוויון וחירות הפרט ובמשפט העברי ערכים אלו (בהקשר זה) נדחים תחת ערכים/מטרות אחרות כגון ראשית שמירה של חלקות הקרקע לפי הנחלות, וחלוקת רכוש לפי הגדרות מסורתיות של תפקידים במשפחה. במשפט העברי קיימת מעמד שונה לבכור, בעל, לבן לעומת המשפט הישראלי שבו החוק אינו מבדיל בין : (בעל/אישה, בכור/צעיר, בן/בת). כיום הין המשפט הישראלי השתנה והוא לא לפי הדין העברי וזאת עקב שינויים שחלו במשך הדורות ובתפיסות חברתיות רבות :

א. שינוי במעמד הנשים, כיום יש שוויון בין נשים וגברים אם ביציאה לעבודה ועוד.

ב. שינוי חברתי בכלל, ושינוי כלכלי בפרט בעבר החברה הייתה חברתית חקלאית, לכן עניין הנחלות היה עניין עקרוני ביותר, לכל משפחה היה את המשק שלה והמקובל היה שאב מוריש לבנו את המשק המשפחתי.

לא ניתן לשנות דין אך לעיתים מחפשים פטרונות מבלי לפגוע במה שכתוב בתורה. וזאת מכוח דין תורה אשר הוא קוגנטי ואין להתנות עליו והוא מחייב.

בנושא 2. דין בכור :

כבר בספר בראשית נגלנו לאמירה שבן בכור יקבל פי שניים, כי הבן הבכור הוא זה שהכי

אחראי, בוגר, למד הכל מאבא (ישמש מעין דמות אבהית בעת חסרונו של אבא) ולכן ראוי שהוא זה שיטפל בענייני המשפחה ולכן ראוי הוא לקבל תוספת על הטרחה, בשונה מכך, במשפט הישראלי לא מוקנים "תפקידים" שונים לבנים במשפחה ולכן רציונאל זה לא יכול להתקיים בשיטתנו. הבדלים אלו נובעים בנוסף גם מהשוני בתקופות לדוגמה- פעם באמת היה על הבכור לנהל את המשפחה במקום האב, היום מעמד זה כבר לא קיים)

בנושא 3. מתנה:

עפ"י הדין העברי, אין לאדם כל כוח להעביר נכסיו לאחר מותו לאדם אחר, הואיל וברגע שהאדם נפטר כל נכסיו עוברים אוטומטית ליורשיו ואינם ברשותו יותר. המשתמע מכך הוא שמעיקר הדין העברי אין אדם יכול לערוך צוואה. בכל זאת, ניתן להתגבר על מגבלה זו בדרך של "מתנה גמורה מהיום ולאחר מיתת המנוח, וכל זה בתנאי שלא יחזור בו המוריש מאותה מתנה". כלומר, המוריש נותן מתנה "מחיים", בחייו, ולא לאחר מותו.

לעומת זאת עפ"י הדין האזרחי החל בישראל אין משמעות ב"מתנה מחיים". זאת אומרת, אם אדם מעביר בעלות בנכס בעודו בחיים אך ההעברה הסופית מתבצעת בפועל לאחר מותו, אין תוקף חוקי לעסקה כזו. הדרך היחידה להעביר נכסים כתוצאה ממוות על פי הדין האזרחי היא באמצעות צוואה. במקרה ואדם נותן מתנה לאחר מיתה יסתכלו על המתנה כאילו הועברה על פי דיני הצוואה ויבחנו את המתנה אך ורק בהתאם לכל תנאיי הצוואה ואם הם מתקיימים בשטר המתנה, במידה ואינם מתקיימים, לא יקיימו את הצוואה.

חוק הירושה תשכ"ה-1965

לחוק זכויות האישה תשי"א(סעיף 155)

סעיף 13 לחוק החוזים "חוזה למראית עין"

פסיקה

בג"ץ 8928/06 פלונית נגד בית הדין הרבני הגדול, פלוני 2. לפני המשנה לנשיאה א' יריבלין והשופטים מ' נאור, י' דנציגר.

תמ"ש 13-07-37743 בית משפט לענייני משפחה מחוז ת"א, השופטת שפרה גליק.
א.מ עורך דין גלעד ישעיהו נגד ש.מ, עורך דין אופק תבור, עורך דין חגי קאשי.

מאמרים

ירושת בכור, חיים נבון, עלון שבות 160 http://asif.co.il/?wpfb_dl=1279

משפט עברי

וספרות הפסיקה

במדבר פרק כז פסוק א-יא.

במדבר כז, יא פרשת בנות צלפחד: "והיתה לבני ישראל לחקת משפט".

יחזקאל לב, כז.

תלמוד בבלי, מסכת בבא בתרא, דף קכ"ד, עמוד א'.

פסק הרמב"ם(רמב"ם, הלכות נחלות, פרק ו, הלכה א).

הרמב"ן

שולחן ערוך (סעיף ו').

בעל "ספר החינוך" (ספרד, המאה הי"ג).